

FENNTARTHATÓSÁGI KONFLIKTUSOK ÉS KONFLIKTUSCSÖKKENTÉS A MEGOSZTÁSON ALAPULÓ GAZDASÁGBAN

SUSTAINABILITY CONFLICTS AND CONFLICT PREVENTION IN THE SHARING ECONOMY

Csutora Mária

PhD, egyetemi tanár, Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest
maria.csutora@uni-corvinus.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

A megosztáson alapuló gazdaság az életünket javító innovációk mellett jelentős konfliktusokat is generál. Hogyan lehet békésebbé tenni az együttélést, megőrizni, sőt növelni a társadalmi hasznokat, csökkenteni a szabályozatlan működésből származó hátrányokat? Ezekre a kérdésekre keresi a cikk a választ.

A tanulmány kategóriákba sorolja a megosztáson alapuló gazdaság által generált konfliktusokat. Bemutatja, hogy két nagy ütközési felület jön létre.

Az egyik fő konfliktusforrás az, hogy a konvencionális gazdaság a megosztáson alapuló gazdaság jelmezét felvéve beszivárog az amatőr gazdaság felségterületére, igényt formálva annak előjogaira és kedvezményeire. Ez a tisztességtelen verseny konfliktusok melegágyaivá válik. Az ajándék gazdasághoz közel álló *sharing economy* ugyanakkor kevés konfliktust generál, az amatőr gazdaságba belógó piacgazdaság pedig megszelídíthető.

A másik fő konfliktustípus az élhető környezettel kapcsolatos, a helyi közösségekre gyakorolt negatív hatásokat tartalmazza. Ezek csak a tevékenységek mennyiségi korlátozásával csökkenthetőek. Bemutatásra kerülnek a konfliktusok feloldására a világban jelenleg formálódó alternatív megoldások, melyekre példákat a turizmus és a mobilitás területéről hozok.

ABSTRACT

The sharing economy in addition to innovations improving our life also generates conflicts with the conventional economy and local people. How can we make this coexistence more peaceful, preserve and even increase social benefits, reduce the disadvantages of unregulated operations? The article seeks answers to these questions.

The article proposes a categorization of conflicts, which also serves as a basis for self-regulatory and regulatory suggestions. Two large potential conflict zones exist. One is at the border of conventional and sharing economy. Conventional economy can penetrate into the domain of the amateur sharing economy forming claims to its eased regulations. Unfair competition and uneven playing field become the hotbed of conflicts. A sharing economy close to a gift economy generates little conflict. A market economy that penetrates into the amateur economy can be tamed using self-regulatory and regulatory instruments.

The other main type of conflict includes negative impacts on local communities and the environment. These type of conflicts are more stubborn and persistent, and can only be reduced by limitation of sharing economy activities. Alternative self-regulatory and regulatory solutions to conflicts currently emerging in the world are presented.

Kulcsszavak: megosztáson alapuló gazdaság, fenntarthatóság, konfliktusok, szabályozás, élhető környezet

Keywords: sharing economy, sustainability, conflicts, regulation, livable environment

BEVEZETÉS

A megosztáson alapuló gazdaság irányváltó, megszakító innovációkat termel ki, amelyek komfortosabbá teszik életünket (Christensen–Overdorf, 2000). Egyesek a fenntartható gazdaság új modelljeként tartják számon (Mi–Coffman, 2019), hisz a termékek megosztása kevesebb termék/infrastruktúra előállítása mellett képes ugyanazokat a fogyasztói igényeket kielégíteni. Mások a közösségi gazdaság jellegét üdvözlik, mely biztosítja a helyi társadalom kohézióját, lehetőséget ad hátrányos helyzetű csoportok megsegítésére és a gazdasági tevékenységekbe való bekapcsolására.

Ugyanakkor konfliktusokat is generál mind a gazdaság hagyományos formáival, mind pedig az élhető környezettel kapcsolatban. Az adócsalás, a szabályzási deficitok miatt a szürke- és feketegazdaság melegágyaként tartják számon. A digitalizált turizmushoz kapcsolódó formái – például az Airbnb – pedig overturizmushoz, helyi forrópontok (hotspot) kialakulásához vezettek, nehezen élhetővé téve a környezetet a helyi lakosság számára.

Fentiek miatt észszerűnek látszik, hogy egy cikk erejéig tisztázzuk a megosztó gazdaság helyét az ajándék gazdasághoz és a piacgazdasághoz képest, bemutassuk az ezekkel kialakult konfliktusok típusait, és azt, hogy hogyan rendezhető a konvencionális gazdasággal való helyzetük oly módon, hogy a társadalom számára az előnyök domináljanak a hátrányok felett.

A MEGOSZTÁSON ALAPULÓ GAZDASÁG DEFINÍCIÓJA

A megosztáson alapuló gazdaság kifejezés utal a megosztás kétféle módjára: magában foglalja a termékek/szolgáltatások közös használatát és az online platformon keresztül történő információmegosztást. Végül pedig magában foglal egy

olyan üzleti modellt, amely értéket teremt a fenti tranzakciók lebonyolításának közvetítésével.

Jellegét tekintve az ajándékgazdaságból és az amatőr gazdaságból nőtt ki, majd piacosodott, de ma is kitölti a kettő közötti teljes spektrumot. Az átmenetnek többféle osztályozása lehetséges (lásd Netter et al., 2019). A legtöbb konfliktust a piacgazdaság és amatőr gazdaság határán találhatjuk, amelyeket a turizmus területéről származó példákkal illusztrálok.

Az ajándékgazdaság

A skála egyik végpontját az ajándékgazdaság alkotja a maga ingyenes vagy kváziingyenes juttatásaival. David Cheal (2015) a nélkülözhető és nem szükségszerű tranzakciók morális gazdaságaként írja le az ajándékgazdaságot, amely hozzájárul a közösségi kapcsolatok fenntartásához és erősítéséhez.

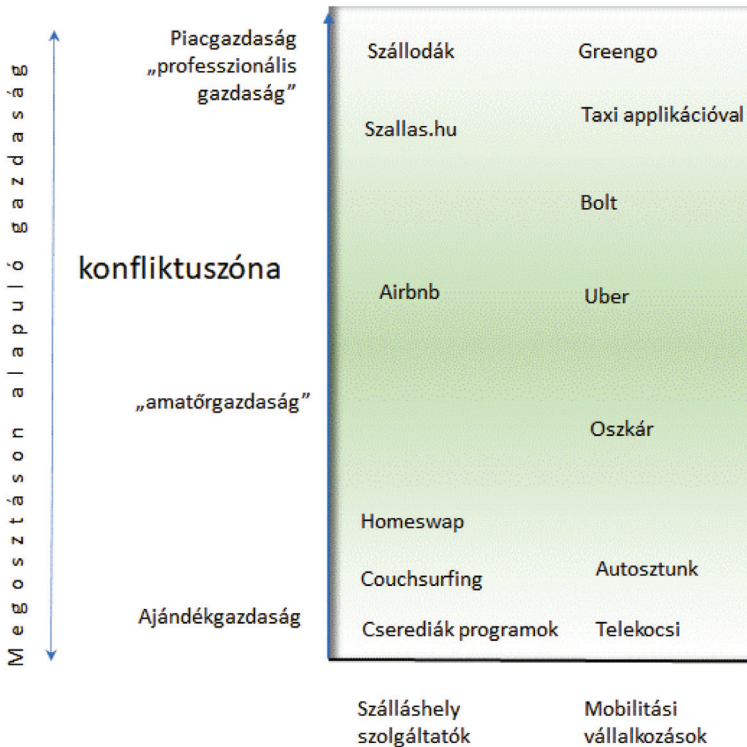
Az ajándékgazdaságban az aktorok közötti gazdasági tranzakciók nem a piacra és nem pénz közvetítésével, hanem az ajándékok társadalmi normák által szabályozott és reciprocitáson alapuló rendszerén keresztül folynak. Az ajándékok itt sem viszonzatlanok és nem is tartósan egyoldalúak, bár sokszor másnak adunk, mint akitől kaptunk. Az ajándékozásra erkölcsileg szabályozott rendben és gyakorisággal, a közösség által felügyelt keretek között kerül sor. Társadalmi normák szabályozzák a hozomány, a karácsonyi ajándék, a menyasszonytánc értékét, vagy azt is, hogy kit illik kiségetni kölcsönrel vagy ajándékkal, ha bajba kerül. A régi időkben nemcsak ismerősök, de az ajtón bekopogtató koldus vagy utazó is számíthatott ingyenes vendéglátásra, ajándékra. Szabó Katalin (2017) tiszta megosztásnak nevezi ezt a formát, Lazányi Orsolya és munkatársai (2020) pedig a szubsztantív gazdaság részének tekintik, szemben a piaci haszonorientált formális gazdasággal.

Az ajándékgazdasághoz a piacgazdasággal elégedetlen fogyasztók olykor romantikus vágyódással közelednek, a piacgazdaság személytelenségével szemben itt érzik a közösség és az interperszonális kapcsolatok újraéledésének bölcsőjét. Empirikus vizsgálatok ugyanakkor kimutatták, hogy egyesek számára éppen az ajándékgazdaságban fellelhető közösségi elvárások okoznak frusztrációt és bizonytalanságot, amikor nem tudják előre, hogy a kapott ajándékszolgáltatásért pontosan milyen mértékű elköteleződést és viszonzást várnak el tőlük később, vagy aránytalannak érzik a viszontvárt szívesség értékét (Marcoux, 2009) (például 1 óra számítógép-javítás ugyanannyit ér-e, mint 1 óra takarítás?).

Az ajándékgazdaság akkor válik a megosztáson alapuló gazdaság részévé, ha belép a rendszerbe egy üzleti vállalkozás, amely az ajándékozó és ajándékozott közötti cserét közvetíti, általában valamilyen díjért cserében. Idegen, egymástól sokszor jelentős földrajzi távolságra levő emberek között is működhet ily módon a csere.

A szállásszolgáltatók közül a megosztáson alapuló gazdaság és az ajándékgazdaság keresztmetszetében található a Couchsurfing és a Homeswap. A Couchsurfing esetében a lakásban szabadon álló szobát vagy kanapét ajánlhatom fel vendéglátóként az ide látogató turistáknak ingyenesen. Ezt a formát utazáson kívül ismerkedésre, kapcsolatteremtésre használják, főként fiatalok. A honlapon nemcsak a kiadó szobáról, de a kiadó személyéről is található fényképek és korára, hobbjára vonatkozó információk. Maga a Couchsurfing vállalkozás a közvetítő platformot biztosítja, amelyért díjat szed. A Homeswapet a *Holiday* című film tette ismertté. Itt cserealapon történik a szolgáltatásnyújtás, két alany a nyaralás, pihenés hetére lakást cserél egymással. Ez a forma már távolabb áll az ajándékgazdaságtól, hisz a partnerek mindegyike kézzelfogható és kölcsönös előnyhöz jut. Az internetes platform szerepe azonban itt is csak a közvetítés.

Jellegüknél fogva ezek a szolgáltatások egy meghatározott réteget képesek mozgósítani, és a szolgáltatásnyújtás mértéke is korlátozott (nem cserélhetem el a lakásomat egész évre valakivel). Kevés konkurenciát jelentenek a konvencionális gazdaság számára. A megosztáson alapuló gazdaságnak az ajándékgazdasághoz kötődő szeletét ezért „szelíd” innovációként értékelhetjük.

1. ábra. A megosztáson alapuló gazdaság konfliktuszónája (saját szerkesztés)

A sharing economyba tartozó mobilitási vállalkozások spektruma szintén nagyon széles. Az ajándékgazdasághoz tartozó ingyenes autómegosztó vagy telekocsi szolgáltatások működnek közösségi alapon, egy-egy településen, civil kezdeményezés alapján. Ez esetben a sofőr célja nem a bevételszerzés, hanem az utazási költségeinek csökkentése. Az útra akkor is elmegy, ha nincs utasa, nem azért utazik, mivel fizetnek érte.

A skála következő eleme az amatőr gazdaság, amelyben a szolgáltatások célja már a bevételszerzés.

Az amatőr gazdaság (kiegészítő gazdaság, kisegítő gazdaság)

Amatőrgazdaságnak azt a jelenséget nevezem, amikor valaki jövedelemkiegészítésként nem a saját fő szakmájában, hanem attól eltérő gazdasági területen folytat alkalomszerű gazdasági tevékenységet. Korábban nem volt jellemző, hogy kiegészítő tevékenységként valaki a főállásától teljesen eltérő, nem mezőgazdasági tevékenységet végezzen. A 'kiegészítő gazdaság' és a 'kisegítő gazdaság' kifejezést lefoglalta már a háztáji mezőgazdasági tevékenység, a továbbiakban ezért az amatőrgazdaság kifejezést használom.

Míg a részmunkaidős vagy mellékállások általában szorosan kötődnek egy munkavállaló képzettségéhez, addig az amatőrgazdaságban folytatott tevékenységek inkább az egyén hobbiához vagy valamilyen vagyontárgy birtoklásához kapcsolódnak.

A megosztáson alapuló gazdaságban megjelentek az amatőr taxisok, amatőr idegenvezetők, önjelölt szakácsok és festők, művészeti órákat adók, kutyasétáltatók, kézművesek, akik eseti jelleggel vagy rendszeresen pénzért nyújtanak szolgáltatást, árulnak terméket, de alapvetően nem ebből élnek. A hobbihoz köthető amatőrgazdaság körébe tartozik a Budapesten szaporodó lakásélettermek köre vagy a korongozást, fuvolaórát, karkötőkészítést, egyéb tevékenységet megosztó amatőr vállalkozók, az „élménybnb”.

A vagyontárgyhoz köthető amatőrgazdaság a saját személyi használatú autóval végzett autómegosztó vállalkozás vagy a lakás- és szobakiadás nem főtevékenységi jelleggel. Főként a hosszú távú lakáskiadás (albérleteztetés) és az alkalmi rövid távú lakáskiadás tartozik ebbe a kategóriába.

Ütközőzóna a piactudomány és az amatőrgazdaság között

Az ütközőzónában működő vállalkozások jellemzője, hogy ügyfelek között amatőr és professzionális vállalkozók is megtalálhatóak, de mindkét kategória az amatőrgazdaság szabályai szerint szeretne működni.

Az Airbnb eredetileg a felesleges saját szálláskapacitás megosztására jött létre, de tipikus példájává vált a konvencionális gazdaság beszivárgásának az

amatörgazdaságba, arra, hogy az amatőrök számára adott kedvezőbb szabályozási helyzetet igyekeznek kihasználni az amatőr mezbe bújó profi vállalkozók is. Az Airbnb működése előtt is léteztek a szállás keresését megkönnyítő honlapok (booking.com, szallas.hu), ahol nemcsak szállodák, hanem a fizetővendéglátás körébe tartozó magánszállások is hirdették ajánlataikat. Az Airbnb megjelenése mégis drasztikusan felborította a piaci viszonyokat. A vállalat titka a tranzakciós költségek drasztikus csökkentésében rejlett, a nemzetközi működésben, és abban, hogy lehetőséget teremtett az amatörgazdaságnak is a piaci megjelenésre. A webes felület drasztikusan leegyszerűsítette a piacra lépés feltételeit, és azt is, hogy a kereslet és kínálat egymásra találjon. Az egyenlőtlennek érzékelt versenyfeltételek miatt jelentős konfliktus keletkezett a konvencionális gazdasággal.

Professzionális piacgazdaság

A megosztáson alapuló vállalkozások megtalálhatók a professzionális piacgazdaság területén is, ide tartozik például a BUBI vagy a Greengo vállalkozás, melyek saját eszközeikkel nyújtanak megosztott használatot magában foglaló szolgáltatást. Ezek szabályozási helyzete általában tiszta, ezért a gazdaság hagyományos formáival kevesebb konfliktusuk adódik. Egymással természetesen konkurrálhatnak (MOL Limo és Greengo), és egyes vállalkozások esetében az élhető környezet szempontjából is generálhatnak konfliktusokat (például a Lime rendetlenül széthagyott elektromos rollerei).

Az amatörgazdaság társadalmi és környezeti előnyei

Az amatörgazdaság foglalkoztatási lehetőséget nyújt olyan egyének számára, akiket a konvencionális piacgazdaság már kilök magából. Idősebb munkavállalók, ha állás nélkül maradnak, gyakran válnak kényszervállalkozóvá. Ha rendelkeznek saját tulajdonú lakással vagy gépjárművel – akkor a megosztáson alapuló gazdaság a jövedelempótlás viszonylag egyszerű formáját kínálja számukra. Jövedelemkiegészítésre tehetnek szert diákok, kismamák, munkaerejüket csak korlátozottan, részidőben felkínálni akaró munkavállalók. Az amatörgazdaság ezen formája inkább előnyös a társadalom számára, még az adózás szürke zónájában is érdemesebb lehet fenntartani, mint támogatást folyósítani ezen csoportok számára.

Az amatörgazdaság olyan szolgáltatást is képes nyújtani, amelyet tisztán üzleti alapon működő vállalkozásoknak nem éri meg, így kielégítetlen igények maradnának nélkülük. Például olyan fesztiválokra, túrákra, amelyek nem frekvenciált helyekre irányulnak, csakis telekocsis rendszerrel lehet eljutni.

A használt cikkek megosztása, árusítása, a szabad kapacitások megosztása környezetvédelmi szempontból is előnyös, hiszen anélkül csökkentheti az erőfor-

rások igénybevételét, hogy csökkentené a fogyasztók által élvezett szolgáltatások mennyiségét.

A megosztáson alapuló gazdaság előnyei mellett törekedni érdemes arra, hogy a vadul burjánzó formákat mederbe tereljük. Ehhez először is tisztázni érdemes, hogy milyen típusokba esnek ezek a konfliktusok.

A FENNTARTHATÓSÁGI KONFLIKTUSOK CSOPORTOSÍTÁSA

A megosztáson alapuló gazdaság által teremtett konfliktusok öt csoportba sorolhatók.

- Azon információs technológiai (IT) és üzleti modell innovációk, amelyek megszakító, irányváltó innovációknak (disruptive innovation) tekinthetők, jelentős mértékben eltérnek és konfliktusban vannak a konvencionális piacgazdaság technológiáival, ugyanakkor hatékonyabbak, olcsóbbak, funkcionálisan jobbak. Az internetes platform fenntartási költsége alacsonyabb, mint egy taxis diszpécserközpont. A webáruház működési költsége is alacsonyabb, mint egy üzletházé. A megszakító innovációkat tolerálnunk kell akkor is, ha ez átmenetileg költségekkel és fájdalommal jár a gazdaság egyes szereplői számára, hisz ezek hatékonyabb, jövőbe mutató technológiák. Az új helyzet éppen a konvencionális gazdasághoz tartozó szereplők részéről igényel alkalmazkodást, nekik kell változtatni technológiájukon és/vagy üzleti modelljükön.
- A megosztáson alapuló gazdaság egyes területeken jelentősen csökkenti a piacra lépés költségeit, valamint az ügyletek lebonyolításának tranzakciós költségeit is, ezért nagy számban léphetnek be a piacra olyanok, akik egyébként nem nyújtanának piaci szolgáltatást. Például a webshopok nyitása nem igényel akkora beruházást, mint egy üzletház nyitása. Ez a verseny éleződéséhez vezethet. A piaci verseny intenzitásának növekedése önmagában nem teszi jogossá a megosztáson alapuló gazdaság elleni fellépést.
- Konfliktusokat generál az a tisztességtelen üzleti gyakorlat, amikor a konvencionális gazdaság beszivárog a megosztáson alapuló gazdaságba, követeli annak minden kedvezményét és előjogát, miközben hagyományos értelemben vett üzleti tevékenységet bonyolít le. (Vállalkozók beszivárgása az Airbnb piacára vagy az Oszkár Telekocsi autómegosztó rendszerébe.) A legélesebb konfliktusok ezen a frontvonalon jönnek létre. A konfliktusok kezelésének fő eszköze ez esetben a piacgazdaság és a megosztáson alapuló gazdaság minél határozottabb lehatárolása akár a vállalatok által önkéntesen, akár szabályozási kényszerrel.
- A negyedik típusú konfliktust a megosztáson alapuló gazdaság környezeti és társadalmi externáliái generálják. A turizmus területén olyan mértékű overturizmus jött létre, amely egyes helyi forrópontokban nehezen élhetővé tette az

életet a helyi lakosok számára, túlzásfóltsághoz, környezetszennyezéshez vezet. A budapesti bulinegyed lakói szenvednek a zajterheléstől és a bulikkal járó egyéb problémáktól. Ez a fajta probléma rendkívül makacs, és a tevékenységek korlátozása nélkül aligha oldható fel.

- Az ötödik csoportba a hosszabb távú és áttételesebb társadalmi-gazdasági hatások tartoznak, amelyek nehezen mérhetőek fel, intangibilisek, olykor önmagukban is ellentmondásosak. A digitális megosztás közelebb hozhat egymáshoz távol élőket, de eltávolíthatja egymástól a közel élőket. Segítheti az időseket, a fogyatékosokkal élőket online szolgáltatásokhoz hozzáférni, ugyanakkor nehezebb lehet számukra az alkalmazkodás a nagyon gyorsan változó digitális világhoz. A digitális társadalom újonnan keletkezett paradoxona, hogy miközben egyre tovább élünk, a társadalom egyre nagyobb részét teszik ki az idős, a változó digitális világhoz nehezebben alkalmazkodó polgárok, aközben a gyorsan változó technológiai környezetben még a megszerzett digitális kompetenciák is egyre hamarabb évülnek el. A digitalizáció feleslegessé teszi az utazások egy részét, de az utazások könnyű szervezhetősége mégis növelte a mobilitási igényeket. Szalavetz Andrea (2018) szerint a digitalizáció hosszabb távon inkább növelheti a nyersanyag- és energiafogyasztást. Jelen cikknek nem témája, hogy rendet teremtsen a hatásoknak ebben a szövevényes és komplex világában, ehelyett a közvetlen és rövid távon ható konfliktusokra fordítjuk figyelmünket.

1. táblázat. A megosztáson alapuló gazdaság konfliktusainak tipizálása

Konfliktus típusa	Oka	Károsult	Feloldási lehetőség
Megszakító innováció	Az új üzleti modell más/jobb	A konvencionális gazdaság szereplői	Nem igényel beavatkozást
A verseny éleződése	Csökkennek a piacra lépés költségei, új szereplők belépése	Az adott területen régebben működő szereplők	Nem igényel beavatkozást
Tisztességtelen versenyfeltételek	A piaci szféra adóelkerülés célzattal a sharing economy álarcát ölti fel	A konvencionális gazdaság szereplői, akik nehezebb feltételek mellett szolgáltatnak	Tiszta határt kell húzni a megosztáson alapuló gazdaság és a piaci szféra között
Közvetlen externális hatások	Túlzásfóltság miatti romló élhetőség, forrópontok	Helyi társadalom konvencionális gazdaság	A szolgáltatások mennyiségi korlátozása
Intangibilis externális hatások	Hosszú távú és közvetett hatások	Nehezen meghatározható	Lesznek nyertesei és vesztesei az átalakulásnak

A konfliktusok csökkentésére kialakult módszerek csoportosíthatóak a konfliktus típusa szerint, illetve aszerint, hogy szabályozási vagy önszabályozási mechanizmussal oldhatóak-e meg. Izgalmas, hogy a megosztáson alapuló vállalkozások egy része felismerte a konfliktusokban rejlő veszélyeket, és kezdeményező módon saját maga próbált tiszta helyzetet teremteni. Elsőként tehát nézzünk néhány jó példát a követendő önszabályozási kezdeményezésekre.

KONFLIKTUSOK CSÖKKENTÉSE VÁLLALATI ÖNSZABÁLYOZÁSSAL

A sikeres önszabályozási törekvésekre két jó példa a Bolt és az Oszkár belső szabályozása. A következőkben ezt ismertetem.

Magyarországról a taxisok érdekvédelmi szervezetének hatására kitiltották az Ubert. Érdekes ugyanakkor, hogy a lényegében az Uberrel azonos elven működő Bolt képes volt felvenni Magyarországon a taxisjelmezt, megfelelni a magyar előírásoknak, miközben saját működési elveit sem adta fel. A Bolt észt központú társaság, amely ma már számos nagyvárosban jelen van (pl. Ausztrália több városában, ill. London, Prága, Budapest), és az Uber legnagyobb kihívója a piacon. Árai hasonlóak vagy némileg az Uber alatt vannak, és saját gépjárművével dolgozó amatőr sofőröket is alkalmaz, de nem zárja ki teljes flották vagy hivatásszerűen dolgozó sofőrök csatlakozását sem. Ha Prágában utazunk vele, akkor jelzetlen jármű érkezik sofőrrel, ugyanúgy, mint az Uber esetében. Magyarországon ellenben sárga, megkülönböztető színű Bolt jelzést viselő járműre számíthatunk. A Boltról kevesen tudják itthon, hogy nem hagyományos értelemben vett taxitársaságot takar, képes volt arra, hogy oly módon nyújtson autómegosztó szolgáltatást akár amatőr sofőrökkel és magángépjárművekkel, hogy közben teljesíti a taxis vállalkozásokra vonatkozó magyar szabályozást is.

Az Oszkár telekocsirendszer, amely elsősorban távolsági útvonalakra közvetít autómegosztást, közös költségviseléssel, de akár profitalapon is. A cég által közvetített szolgáltatók között amatőr, saját kocsiját és saját útját megosztó egyének és profi, a vállalkozásból élő szolgáltatók egyaránt megtalálhatóak. Ez utóbbiak általában magasabb áron szállítanak, de több kényelmi szolgáltatást nyújtanak, és kiszámítható, rendszeres fuvarokat kínálnak. Az útmegosztó (ride-sharing) szolgáltatás jelentős környezeti és társadalmi előnyökkel jár, hisz a gépjárműforgalom csökkentésén keresztül csökkenti a szén-dioxid-kibocsátást, ugyanakkor költségcsökkentést biztosít az arra rászoruló autósoknak/utasoknak. Az Uber betiltását az Oszkár fenyegetésként élte meg, és működésében törekszik az amatőr sofőrök által ajánlott alkalmi és költségmegosztó szolgáltatásokat elválasztani a professzionális fuvarozó cégek ajánlataitól. A professzionális cégek ajánlatai mellett minden esetben feltünteti az „Ellenőrzött engedélyekkel rendelkező üzleti vállalkozás” vagy az egyéni vállalkozók esetében az „üzleti sofőr” címkét. Saját

kritériumrendszert alkalmaz, amely alapján elvégzi a minősítést. Az autómegosztó szolgáltatás iránti kereslet gyorsan növekszik, ezért fontos, hogy a vállalat tiszta piaci helyzetet teremtsen (Soltész–Zilahy, 2020). Az amatőrgazdaság és a professzionális gazdaság szétválasztására az Oszkár saját szempontrendszert dolgozott ki.

2. táblázat. Az önszabályozás lehetőségei

Szabályozás jellege	Példa	Kihívások, potenciális problémák
A professzionális gazdaságra vonatkozó szabályok abszorpciója a vállalati gyakorlatba	A Bolt sárga autókat használ Budapesten, taxométer, számlázás, budapesti fuvardíjak vannak	A vállalat sharing economy jellegének megőrzése
Az amatőrgazdaság és a professzionális gazdaság lehatárolása önszabályozással	Oszkár: például 18 Ft/km díj és havi 40 utas alatt nem üzleti sofőr	A szabályozó hatóság mennyire fogadja el ezen kritériumokat?
A profikra és az amatőrökre más szabályok érvényesítése	Például az üzleti vállalkozások és üzleti sofőrök esetében ellenőrzi az összes engedély meglétét	Milyen előnyöket tud kínálni az üzleti vállalkozásoknak, ha egyre jobban csökkenti az előnyeiket?

Az önszabályozás akkor hiteles, ha

- saját működésében határozottan elválasztja egymástól a professzionális vállalkozók és az amatőrök tevékenységét. Mind az elhatárolás alapja, mind pedig a vállalkozók besorolása kívülről is látható, egyértelmű;
- a professzionális vállalkozóknál megköveteli, hogy megfeleljenek mindazon hatósági előírásoknak, amelyek egyébként a piacgazdaság többi szereplőjére érvényesek;
- a professzionális gazdaság kifehéritése érdekében együttműködik az adóhatósággal;
- az amatőrök esetében továbbra is biztosítja az egyszerűsített, könnyített feltételek melletti működést, amennyiben ez nem ütközik jogszabályba.

EGYÜTTMŰKÖDÉS A VÁLLALKOZÁS ÉS A HATÓSÁGOK KÖZÖTT

A sharing economy résztvevőinek az önszabályozáson kívül érdemes együttműködésre törekedniük a hatóságokkal, annak érdekében, hogy a működésükkel kapcsolatos aggályokat eloszlassák. Jancsik András és szerzőtársai (2018) felhívják rá a figyelmet, hogy a kormányzat sokszor téves szabályozási intézkedéseket

hoz. Ennek oka, hogy a piac régi szereplői általában jobb érdekérvényesítési lehetőséggel rendelkeznek, valamint az új formákkal és újszerű szabályozási megoldásokkal szemben mindig sok a félreértés, a bizonytalanság.

A sharing economy ellen gyakran felhozott érv, hogy a szürkegazdaság zónájában mozog. Valójában azonban a webes platformon keresztül történő adatmozgás miatt ez a szféra más szféráknál egyszerűbben fehéríthető ki, amennyiben az érdekelt felek együttműködnek. Barcelonában az Airbnb 2018-ban hozzáférést adott a helyi hatóságoknak az adatbázisban felsorolt ingatlanok adataihoz. Ennek hatására törölték a hatósági engedély nélkül felkínált ingatlanokat.

A vállalkozások ugyanakkor átvállalhatnak közösségi feladatokat is, ami segít a bizalom felépítésében és a társadalmi hasznosságuk bizonyításában. Az USA több városában – ahol nincs hatékony és jól működő tömegközlekedés, még támogatásban is részesítik a Liftet és az Ubert, hiszen részt vesznek a közösségi közlekedés megoldásában.

3. táblázat. Együttműködés a sharing economy és a hatóságok között

Együttműködés formája	Példa	Kihívás
Hozzáférés biztosítása a vállalati adatbázishoz	Barcelonában az Airbnb hozzáférést adott a szállásadók adatbázisához a hatóságoknak	Csökken a vállalat ügyfélköre, ami érintheti az eredményességet. Nő viszont a legitimitása
Online platform, adatszolgáltatás a hatóságoknak	Jelentik a lakáskiadók éves jövedelmét az adóhatóságnak	Csökkenhet a vállalat ügyfélköre, ami érintheti az eredményességet
Közfeladat ellátása	A sharing economy kiválthatja a tömegközlekedés fejlesztését	A szolgáltatás fenntartása hosszabb távon az adott feladatok mellett
A hatóságok megkeresése, együttműködés a szabályozás kidolgozására	A Fővárosi Közgyűlés megkeresése az érdekelt taxitársaságok részéről	Bizalom felépítése, a konkurencia is próbál a szabályozásra hatni

A KONFLIKTUSOK CSÖKKENTÉSE SZABÁLYOZÁSSAL

A szabályozás szerepe kiterjed az amatőr- és a piacgazdaság lehatárolására, külön szabályozás kidolgozására a kétféle gazdaság számára, az élhető környezet biztosítására, ahol forrópontok keletkeznének, valamint a megosztáson alapuló gazdaság más esetleges externális hatásainak csökkentésére.

A sharing economy és piacgazdaság elválasztása

Berlinben 2016 és 2018 között be volt tiltva az Airbnb-n keresztül történő kiadás, ezt követően azonban szabályozták a tevékenységet. A lakások tulajdonosai saját otthonukban egy vagy több szobát korlátlanul megoszthatnak, a második lakásukat viszont maximum évi 90 napra, szigorú feltételekkel. Ily módon Berlin definiálta a megosztáson alapuló gazdaság és a piacgazdaság határát. 2020-tól kezdve Magyarországon is az önkormányzatok rendeletben határozhatják meg az egy naptári éven belül szálláshely-szolgáltatás céljára felhasználható napok számát. Ezzel csökkenthető lesz az élhető környezetet negatívan érintő forrópontok túlterheltsége.

Az élhetőség biztosítása a tevékenység korlátozásával

Az élhető környezet biztosítása azt jelenti, hogy a turizmustól erősen sújtott forrópontokban erősebben korlátozzák a sharing economyt. Bécsben 2018 decembere óta tilos a kijelölt lakóövezetekben a lakások kereskedelmi célú kiadása Airbnb keretében. A saját lakás megosztása továbbra is engedélyezett. Barcelonában engedélyhez

4. táblázat. Az amatőr gazdaság és a professzionális gazdaság lehatárolása szabályozással

Szabályozás jellege	Példák	Kihívások, potenciális problémák
Az amatőr gazdaság jellegének meghatározása	Hosszú távra kiadható szoba, rövid távra csak engedéllyel	Korlátozott mértékben, de kijátszható elvárások
Az amatőr gazdaság lehatárolása mennyiségi korlátozással	Például évente legfeljebb 60 napra adható ki lakás	Betarthatóság, ellenőrzés

5. táblázat. Az élhető környezet biztosítása helyi szabályozási megoldásokkal

Szabályozás jellege	Példa	Kihívások
Területi korlátozás	Például történelmi negyedekben tiltják a rövid távú lakásbérletet	A terület pontos lehatárolása vitákat indukálhat
Mennyiségi korlátozás egy adott területen	Egy épületben a lakások maximum 50%-a adható ki	A kiszorulóik igazságtalannak ítélik a rendszert
Korlátozás az adott terület jellege alapján	A történelmi városközpontban korlátozott számú engedély	A terület pontos lehatárolása vitákat indukálhat
Engedélyeztetési kötelezettség, engedélyek számának limitálása	Minden lakáskiadás engedélyköteles, számuk korlátozott	Növelheti a korrupció kockázatát

kötötték a lakások rövid távú bérletbe adását, és ezt megtagadják a túlzott turizmussal sújtott területeken. Valenciában csak olyan lakások adhatók ki, amelyek üzletek felett vagy lakások alatt helyezkednek el, a lakásokkal egy szinten levő apartmanok nem. Továbbá egy épületen belül a lakások maximum 50%-a adható ki.

KÖVETKEZTETÉSEK

A cikk bemutatta a megosztáson alapuló gazdaság térnyerése kapcsán kialakult konfliktusok típusait. A megosztáson alapuló gazdaság szabályozott mederbe terelésére alakulóban van a szabályozás. A szabályozásnak az amatőr gazdaság és a piacgazdaság elválasztására kell fókuszálnia, és arra, hogy ne alakuljanak ki az élhető környezetet veszélyeztető forrópontok. A problémák jelentős része kezelhető, miközben a megosztáson alapuló gazdaság formája számos társadalmi előnyt is képes generálni. Az externális hatások vizsgálata – különös tekintettel a hosszú távú hatásokra – így is további vizsgálatokat igényel.

A kutatás az NKFIH-869-10/2019 számú projekt a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a Tématerületi Kiválósági Program finanszírozásában valósult meg.

IRODALOM

- Cheal, D. (2015): *The Gift Economy*. Routledge
- Christensen, C. M. – Overdorf, M. (2000): Meeting the Challenge of Disruptive Change. *Harvard Business Review*, 78, 2, 66–77. <https://hbr.org/2000/03/meeting-the-challenge-of-disruptive-change>
- Dudás G. – Boros L. (2019): A közösségi gazdaság (sharing economy) definiálásának dilemmái. *Tér és Társadalom*, 33, 1, 107–130. DOI: 10.17649/TET.33.1.3058, <https://tet.rkk.hu/index.php/TeT/article/view/3058>
- Jancsik A. – Michalkó G. – Csernyik M. (2018): Megosztás megosztottság nélkül – az Airbnb és a budapesti szálláshelypiac átalakulása. *Közgazdasági Szemle*, 65, 3, 259–286. http://real.mtak.hu/77930/1/03_Jancsik_MichalkoCsernyikA_u.pdf
- Lazányi O. – Veress T. – Bársony F. (2020): Megosztásos gazdaság – a megosztás vagy a fogyasztás tere? Sharing Economy – The Space of Sharing or Consumption? *Tér és Társadalom*, 34, 2, 67–87. DOI: 10.17649/TET.34.2.3206, <http://real.mtak.hu/111946/>
- Marcoux, J. (2009): Escaping the Gift Economy. *Journal of Consumer Research*, 36, 4, 671–685. DOI: 10.1086/600485, https://www.researchgate.net/publication/46553726_Escaping_the_Gift_Economy
- Mi, Z. – Coffman, D. (2019): The Sharing Economy Promotes Sustainable Societies. *Nature Communications*, 10, 1214. DOI: 10.1038/s41467-019-09260-4, <https://www.nature.com/articles/s41467-019-09260-4>

- Netter, S. – Rahbek, E. – Pedersen, G. et al. (2019): Sharing Economy Revisited: Towards a New Framework for Understanding Sharing Models. *Journal of Cleaner Production*, 221, 224–233. DOI: 1016/j.jclepro.2019.02.225, https://research-api.cbs.dk/ws/files/61726038/sarah_netter_et_al_sharing_economy_acceptedmanuscript.pdf
- Réthy K. – Dezsény Z. (2013): *Közösség által támogatott mezőgazdaság*. Budapest: Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet, https://orgprints.org/id/eprint/26263/1/kozosseg_altal_tamogatott_mezogazdasag.pdf
- Soltész P. – Zilahy G. (2020): A Network Theory Approach to the Sharing Economy. *Periodica Polytechnica Social and Management Sciences*, 28, 1, 70–80. <https://pp.bme.hu/so/article/view/12597/8564>
- Szabó K. (2017): Intézményi vállalkozások: intézményi újítások – létező intézmények kombinációjával. *Vezetéstudomány–Budapest Management Review*, 48, 3, 2–14. DOI: 10.14267/VEZ-TUD.2017.03.01, http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/2767/1/VT_2017n3p2.pdf
- Szalavetz A. (2018): Digitális átalakulás és fenntarthatóság. *Közgazdasági Szemle*, 65, 10, 1067–1088. DOI: 10.18414/KSZ.2018.10.1067, <http://real.mtak.hu/86980/1/04%20Szalavetz%20AndreaA.pdf>